

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 46 (1041) 16 ЛІСТАПАДА 2011 г.

Генадзь Давыдзька абяцае беларускамоўны телеканал

З 5 лістапада Першы канал пачаў называцца “Беларусь-1”. З 14 лістапада замест “Лада” пачаў трансляваць перадачы канал “Беларусь-2”. А праз год у кабельнай сетцы з’явіца поўнасцю беларускамоўны “Беларусь-3”. Вядомы замежнаму гледачу “Беларусь ТВ” стане кругласутачным

“Беларусь-24”.

“Беларусь-1” і “Беларусь-2” застануцца эфірнымі, змяніўшыся Першы і “Лад”. “Беларусь-3” будзе кабельным, “Беларусь-24” будзе у дзвюх версіях: кабельнай і спадарожнікай.

“Беларусь-3” аб’яднае ўесь кантэнт, які пады-

ходзіць пад азначэнне “Спадчына” (гэтая працоўная назва), у эфіры якога з’явіцца новыя праекты аб культуры, гісторыі, шэдэўры сусветнага кіно - і ёсё гэта будзе толькі на беларускай мове, - абяцае старшыня Нациянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Генадзь Да-видзька.

- На “Беларусь-1” не будзе расійскага прадукта. Уесь кантэнт - свой, зроблены ў Беларусі. Падманвашчы глядача, насычаючы эфір імпартнымі шоў, не збіраемся. Але будзем купляць сусветнае, расійскае кіно - ёсё, што прызнана лепшым. Мэта: прышчапіць грамадзянам любоў да Радзімы, павагу да дзяржавы і ўсласіць нашых людзей, а не нуворашу і зорак з-за мяжы, - дадае Генадзь Браніслававіч.

Паводле СМІ.

ходзіць пад азначэнне “Спадчына” (гэтая працоўная назва), у эфіры якога з’явіцца новыя праекты аб культуры, гісторыі, шэдэўры сусветнага кіно - і ёсё гэта будзе толькі на беларускай мове, - абяцае старшыня Нациянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Генадзь Да-видзька.

- На “Беларусь-1” не будзе расійскага прадукта. Уесь кантэнт - свой, зроблены ў Беларусі. Падманвашчы глядача, насычаючы эфір імпартнымі шоў, не збіраемся. Але будzem купляць сусветнае, расійскае кіно - ёсё, што прызнана лепшым. Мэта: прышчапіць грамадзянам любоў да Радзімы, павагу да дзяржавы і ўсласіць нашых людзей, а не нуворашу і зорак з-за мяжы, - дадае Генадзь Браніслававіч.

Паводле СМІ.

75 ГАДОЎ ЯНУ ГРЫБУ

Краю родны, адзіны, як маці,
Чуе наши малітвы Ісус.
Ты – наші гонар,
сумленне, багаце,
Ты – калыска,
Літва - Беларусь...
Ян Грыб.

Ян Грыб нарадзіўся 21.11.1936 г. ў Заходній Беларусі ў вёсцы Пагарэльцы.

У 1953 г. 14-гадовым хлапчуком Янка быў завербованы на Урал у рамесную вучэльню. Давялося цяжка працаўнаць на Чалаўінскім трактарным заводзе і вучыцца ў вячэрній школе.

Туга па роднай Беларусі прыводзіць Яна ў Менск. Тут ён паступае на фізфак БДУ, які заканчвае ў 1966 г. Далей была праца на заводзе «Інтэграл», працаўнік выкладчыкам ПТВ «Электроніка».

Цераз усё жыццё працяг Ян Грыб у сэрцы пытанне: «Чаму мы, беларусы, самыі першымі пакорліва ідзем на расейскую асіміляцыю? Чаму ў нашага народа няма нацы-

янальнага гонару і асабістай годнасці?”
Гэтыя балючыя пытанні і прывялі Яна Грыба ў шэрагі руху БНФ «Адраджэнне». Ян Грыб быў 1-м старшынём Рады БНФ Каstryчніцкага раёна г. Менска, дэлегатам 1-га з’езду БНФ «Адраджэнне», ён – удзельнік усіх палітычных акцый.
Спадар Ян з 1989 г. - старшыня ТБМ Каstryчніцкага раёна і па сённяшні дзень з’яўляецца ім. Дзякуючы Яну Грыбу ладзіліся імпрэзы ў школах, навучальных установах. Ян Грыб мае вельмі цудоўныя пастычныя густ, яго вершы пакладзены на музыку, і песні співаюцца на ўсіх акцыях, імпрэзах.

Барвовы світанак
над Беларусью...
Быццам увабраў
усю свяшчэнную кроў
Палеглых за волю з імем Ісуса

Сябры!

ГА “Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны”
прапануе курсы мовы
“Беларускі правапіс: што змянілася?”.
Курс разлічаны на ўсіх ахвотных.
Першая сустрэча адбудзеца на сядзібе ТБМ 25 лістапада ў 19.30 (пятніца)
па адрасе: вул. Румянцева, 13 (ст. м. пл. Перамогі).

ISSN 2073-7033

АНАТОЛЮ ВЯРЦІНСКАМУ - 80

Анатоль Вярцінскі адносіцца да пакалення паэт-бязбазацківічай (крылатая формула Р. Барадуліна), дзеяць вайны, якія «выраслі пад гарматнымі стваламі» (а гэтыя слова належыць яшчэ аднаму прадстаўніку гэтага пакалення нябожчыку Сцяпану Гаўрушеву). Яшчэ прадстаўнікоў гэтага пакалення называюць філалагічным, таму што многія літаратары канца 50–60-х гадоў заканчвалі ці філалагічнае, ці журналісткае аддзяленне філалагічнага факультета БДУ.

З аднаго гнязда і з аднаго часу, акрамя згаданых трох аўтараў, Генадзь Бураўкін, Уладзіслаў Нядзведскі, Ніл Гілевіч, прайаікі Барыс Сачанка, Іван Пташнік, Іван Чыгрынаў і многія-многія іншыя. Гэта пакаленне прыйшло ў літаратуру тады, калі аднаўляліся чалавечыя нормы жыцця, быў выкрыты культ асобы Сталіна, людзі цешылі сябе надзеяй, што яны канчатковы атрымалі рэальну, а не на словах свабоду думаць, пісаць, ствараць. Паэзія рабілася ў тэты час гучнай, эстраднай ці самапаглыблілася, прасяквалася пафасам чакання пераменай, прагай новых сустрэч і вандровак, а паэты становіліся змагарамі супроць прыніжэння чалавека. Пра ёсё гэта можна дазнацца з крытычнай літаратуры, з твораў саміх мастакоў. Запомніліся радкі «Не рабіце з людзей багоў. Хай

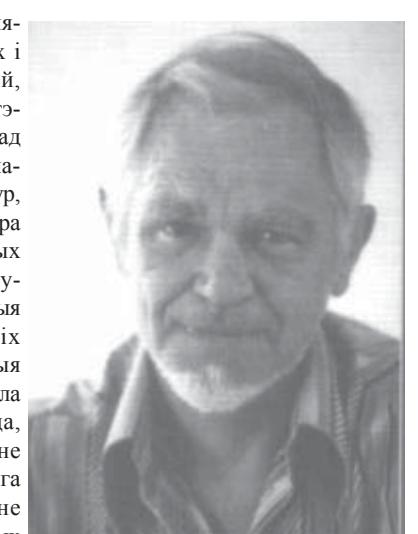
людзімі застаюцца людзі», якія належыць аднаму з прадстаўнікоў менавіта гэтага пакалення. У памяць урэзліся і заклікавы радкі пра веліч чалавека, прыдуманасць ды штучнасць тэрміна «маленкі чалавек». Паэзія 60-х гадоў была ўся ў руху, адлюстроўвалася будаўніцтва гігантаў індустрыі, цалінную эпапею, клікала да свята, абяшчала спрадўдны бой сытасці і мяшчанская заспакоенасці. Вось у такай атмасферы, а затым — у атмасферы расчараўвання, непрыніцця дэмагогіі і фальшу, застою, вымірання гуманістычных прынцыпаў чалавечага існавання нараджалася паэзія Анатоля Вярцінскага. Таго аўтара, які і сёня вядомы шырокаму колу чытачоў, лічыцца адным з самых яскравых прадстаўнікоў грамадзянскай паэзіі, блізкай да панчанкаўскай.

(Пра А. Вярцінскага чытаць на стр. 2.)

ЭРНЭСТУ ЯЛУГІНУ - 75

Эрнэст Ялугін - вядомы пісьменнік і журналіст - стварыў шмат цікавых нарысаў і апавяданняў, у якіх яскрава раскрыў многія жыццёвые моманты сучаснасці, а таксама асаблівасці творчасці знакамітых беларускіх дзеячоў, у тым ліку Васіля Быкаў, Цішкі Гартнага, Адама Мальдзіса, Міколы Улашчыкі і інш. Калі ў 60-х гадах Уладзімір Караткевіч стварыў беларускую гістарычную літаратуру, Эрнэст Ялугін далучыўся да той вядомай кагорты пісьменнікаў гістарычнага жанру, якія стала самай прыцягальняй для беларускага чытача. Ін выдаў шырокая вядомы раман «Мсціслаўцаў посах», у якім паказаў жыццёвые і творчыя шляхі аднаго з першых беларускіх друкароў і асветнікаў Пятра Мсціслаўца. Не менш папулярнымі былі яго творы «Камні Млечнага шляху», «Апошні князь» і інш.

Добра ведаючы жыццё Алжыра (раман «Астравы» аповесць «Год-другі ў Алжыры»), Эрнэст Ялугін адносна нядыўна надрукаваў новы раман «Алжырская пастка» (2004), які абавязаны як «гістарычны крымінальны раман». Аўтар выдатна асвяціў сучасны гістарычны перыяд нашай краіны, прычым зрабіў гэта на пасадзе галоўнага рэдактара газеты «Наша слава». Працујучы ў ТБМ з часу яго ўтварэння, ён ужо праз год узнаўчыў рэдкалегію газеты, у якую пазней запрасіў і мнене.

Ялугін паказаў сябе нязломным змагаром за беларускую мову, за незалежнасць і демакратию дзяржавы. «Ні падабраў невялікі, але здольны штат карэспандэнтаў, якія зрабілі газету папулярнай з накладам больш за 8 тыс. асобнікаў. Газета змяшчала цікавыя і важныя артыкулы, якія прыкметна ўплывалі на справу беларускага адраджэння.

Пажадаем жа Эрнэсту Ялугіну новых творчых дасягненняў на шляху прыгожага пісьменства і нацыянальнага адраджэння Бацькаўшчыны.

Радзім Гарэцкі,
акадэмік Нацыянальнай
Акадэміі науک Беларусі.
(Працяг тэмы на стр 6-7.)

Шчыра, як на духу

18 лістапада спаўніяца 80 гадоў з дня нараджэння **Anatolia Varytsinskага**, беларускага паэта, драматурга, публіцыста, крытыка, перакладчыка, сябра Рады ТБМ.

*Спачуваю чалавеку,
калі ў яго праразаюца зубы.*

*У мяне самога праразаліся зубы,
і хоць я эта не помню,*

але ведаю: балюча было тады.

*Спачуваю чалавеку,
калі ён б'еца над пытніямі,
калі да яго прыходзяць сумнені,
калі яго спасігаюць расчараўанні.
Я зведаў на ўласным воніце
і тое, і другое, і трэцяе.*

*Спачуваю чалавеку,
калі яму крываўна,
калі гняце яго несправядлівасць.
Несправядлівасць! Я знаю, што эта таке.
Самая большая рана на маім сэрцы —
эта тая, яку пакінула несправядлівасць.*

*Спачуваю чалавеку,
калі ў яго памірае маці,
калі ў яго гора.
У мяне самога памірала маці,
я сам глядзеў у чорную бездань гора.*

*Спачуваю чалавеку,
калі ён баіца смерці,
калі ён паміраць не хоча.
Я ж сам смяротны і ведаю:
не так эта лёгка памерці,
калі над табой такое сінле-сінле неба,
калі вакол таках зялёнай-зялёнай травы.*

*Спачуваю чалавеку,
і эта, відаць, натуральна.
Бо хто ж яму паспачувае,
калі не я — такі ж, як ён, чалавек!*

На думку самога паэта, асноўнае прызначэнне мастацтва, і ў тым ліку паэзіі, заключаецца ў тым, каб спачуваць, спагадаць чалавеку, быць яго духоўнай апорай.

Anatol Varytsinsk — паэт на ўсе густы і ўсе настроі. "і для ўсіх чытчачоў разам і для кожнага з нас паасобку." "і — майстар вельмі далікатнай у лірычнай паэзіі тэмы — жанчына і мужчына.

Твая воля — як воля лёсу.

*Ты сустрэла мяне вясной,
павяла мяне за сабой,
павяла,
узвяла да нябесаў.*

*Была лёгкасць такая ў кроках,
мае рухі такімі былі,
што не знаў: іду па аблоках
ци імкліва лячы па зямлі.*

*Мне ішаслівая зорка міргала,
хітратава падміргвала мне...
А затым ты мяне звяргала,
павяла на зямлю па вясне.*

*Пазбаўляла крылаў шырокіх:
«Хопіць, мілы, лунаць у аблоках,
пахадзі па зямных шляхах,
пахадзі на ўласных нагах».*

*І пайшоў я з надзеяй і страхам
тым зямным,*

*тым цярністым шляхам,
мне нялёгка ісці было,
я ў адчай хмурыў чало.*

*Сустракаліся дужыны, смецце,
былі хубіны і карчы.*

*Мне хацелася уцячы,
мне хацелася часам смерці.*

*Ды хацеў я, відаць, замнога.
Ты казала мне строга: «Жыві!»*

*Была воля тваёй любве —
нібы воля лёсу зямнога.*

І я не мог пярэчыць...

А вось верш пра каханне і пра жыццё —
на ўсе часы:

*Жанчына. Жанчына. Чаканне.
Шуканне. Блуканне. Час.*

*Жанчына. Мужчына. Спаканне.
Вітанне. Пытанне. Адказ.
Мужчына. Жанчына. Дыханне.
Сэрцабіцё. Забыцё.
Жанчына. Мужчына. Каханне.
Мужчына. Жанчына. Жыццё.*

Нарадзіўся Anatol Varytsinsk 18 лістапада 1931 г. у вёсцы Дзямешкава Лепельскага раёна Віцебскай вобласці, у сялянскай сям'і. Рана прыхаўкоўціся да чытання і перачытаў усе выданні, якія меўся ў вёсцы ў паславаннай хаце-чыталні. У вёсцы Камень на Лепельшчыне скончыў сярэднюю школу, а ў 1956 г. - аддзяленне журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаўшы у рэдакцыях раённых газет. У 1962 пераехаў у Менск, супрацоўнічай у рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва», быў рэдактаром выдавецтва «Беларусь».

Член СП ССР з 1964 г. У 1967 - 1982 гг. - літаконсультант, адказны сакратар праўлення СП БССР. У складзе делегацыі БССР удзельнічаў у 1977 г. у работе XXXII сесіі Генеральнай Асамблей ААН. У 1986 - 1990 гг. - галоўны рэдактар газеты «Літаратура і мастацтва». Член Беларускага ПЭН-цэнтра з 1989 г. У 1990 - 1995 гг. - дэпутат Вярховага Савета Беларусі, намеснік старшыні пастаяннай Камісіі па пытаннях галоснасці, сродкаў масавай інфармацыі і правоў чалавека, член Канстытуцыйнай камісіі ВС БССР.

Дэбютаваў з вершамі ў 1950-я (студэнцкая газета «Беларускі ўніверсітэт», газета «Чырвоная змена», часопіс «Маладосць»). Аўтар кніг вершаў і пазем «Песня пра хлеб» (1962), «Тры цішыні» (1966), «Чалавечы знак» (1968), «Выбранае» (1973), «З'яўленне» (1975), «Час першых зорак» (1976), «Ветрана» (1979), «Свято зямное» (1981). Паасобная верши пакладаны на музыку. Па паземе «Колькі лет, колькі зім!» пастаўлены тэлеспектакль (1980).

Аўтар зборніка літаратурнай крытыкі і публіцыстыкі «Высокое неба ідала» (1980) і кнігі публіцыстычных нататак «Нью-Ёркская сірэна» (1987).

Напісаў п'есы для дзяцей «Дзякую, вялікі дзякую» (1978, пастаўлена ў 1974), «Скажы сваё імя, салдат» (1977, пастаўлена ў 1975), «Гефест — друг Праметэя» (1983, пастаўлена ў 1984). У 1983 г. выйшаў зборнік п'ес пад назвай «Дзякую, вялікі дзякую».

Пераклаў на беларускую мову п'есы Лопэ дэ Вэгі «Раба свайго каханага», М. Себасціяна «Безыменная зорка», В. Пальчынскага «Спяшаюся за летам», якія пастаўлены ў тэатрах рэспублікі, а таксама асобныя верши з класічнай і сучаснай рускай, украінскай, літоўскай, латышскай, балгарскай, польскай, венгерскай, кубінскай паэзіі.

Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР (1988) за кнігу «Нью-Ёркская сірэна».

*Кружыца ў скверы клянова лісце.
Як быцам шукае яно сабе выйсце,
як быцам не можа ніяк змірыца,
што будзе мечь справу яно з зямліцай, -
на сонцы не будзе больш красавацца,
на ветры не будзе больш хвалявацца.
Кружыца першае лісце кляновае.
Стайць у скверы ціші вераснёвая.
А ўверсе - волачка, над скверам сінь...
Вітаю цябе, мой славы верасень!
Ты той жа ясны, ледзь-ледзь засмужсаны,
ты той жа вясёлы,*

ледзь-ледзь засмучаны.

*Цябе з тваёй кожнаю прыкметаю
я добра помню, добра ведаю.
Дзяцінства нікто не забудзе ніколі.
А ты быў мне лепшым сябрам па школе.
Хіба не ты, прыветны і сонечны,
ранкам якраз такім, як сённяшні,
для нас адчыніў усе дзвёры школьнія,
будзіў званкімі ціші навакольную.
І нечым янич ты запомніўся, верасень.
Ці то цішыней на азёрным беразе,
ци стелай антонаўкай ды аскомінай,
ци, можса, водарам хлебным з коміна?
Такую прыкмету не забудзеши,
як школьны званок, яе помніць будзеши.
Ціші вераснёвая як нельга лепей
напомніць аб тым, аб бацькоўскім, хлебе.
Напомніць лісце вось эта кляновае,
што кружыцы, шукае месца новае.
Яно не можа не напомніць,
сэрца ўспамінам не напоўніць.*

(Адрывак з паземы «Песня пра хлеб»)
Лідская ЦРБ імя Я. Купалы.

Павел Сцяцко

Мовазнаўчы досвед

Повязь, сувязь.

“З гнеўнай лірай Купалы і з эпасам Коласа мы спазналі сябе і свой голас узвысілі. Гэтай **повязі** кроўнай, якой мы **прывязаны** да бацькоўскай зямлі, не парсуць, не растурзаюць анікія буры-вяты непрыязныя” (Н. Гілевіч). “Ніл Гілевіч... з самых першых сваіх вершаў і зборнікаў перадаваў “Запаветнае”, адчуваючы тонкую **“Повязь”** часоў...” (Звязда. 30 верасня 2011 г. С.8). “Існуюць роднасця **повязі** паміж знакамітамі п'есамі “Наталка Палтаўка” І. Катлярэўскага. “Пінская шляхта” Д. Марынкевіча і “Паўлінка” Янкі Купалы” (Полымя. 2011. №8. С.154).

Слова **повязь** досьць пашыранае ў сучасным мастацкім і навуковым маўленні беларусаў. Яно мае выразную матывацыйную праз дзеяслоў **павязаць** і усведамляеца як нульсуфікавае ўтварэнне: **павязаць > повязь**. На жаль, тлумачальны і перакладны слоўнікі не фіксуюць яго. Няма слова **повязь** і ў самым абсяжным выданні “Слоўнік беларускай мовы” (1987). Скрозь на месцы яго — **сувязь** — пазычанне з усесаёнага стандарта, у якім на месцы прыстаўкі **с-** (связь) пастаўлена **су-** (связь). Натуранальнае слова **адвязаць** — **звязь, звяз, звязак**, якія засведчаны слоўнікамі І. Насовіча, М. Байкова і С. Некрашэвіча, В. Ластоўскага, М. Гарэцкага...

Упершыню адмысловае беларускае слова **повязь** фіксуецца ў акадэмічным трохтомавым даведніку “Русско-белорускій слоўнік” 1993 года. У трэцім томе чытаем: “**Связь** в разн. знач. **сувязь** (о взаимных отношэннях между кем-, чем-л. — ешчё) **повязь**”. Насамрэч, лексема **по-**

вязь мае больш абсяжнае значэнне і амаль скрэзь здатнае ўжыванца замест **сувязь**. Апошнія, дарэчы, не мае сваёй натуральнай матывасанасці ў беларускай мове.

Беларускасць, беларушичына. “Захавальнік і абаронца **беларускасці**. 30 верасня — 80 гадоў Нілу Гілевічу” (Наша слова. № 39 (1034). 28 верасня 2011 г. С.2). “З юбілем, волат **беларушичыны**... Дух Бацькоўшчыны “з травы зелак”... з крываці бруствых... з крыжкоў збуцвельных і з саміх маёлі падяднаў двух волат” **беларушичыны** — Ніла Гілевіча і Васіля Быкава” (Народная воля. 30 верасня 2011 г. С.3).

Абводы слова (з тоесным значэннем) маюць аснову **беларус-** (беларус, Беларусь). Часцей у маўленні выкарстоўваеца другое слова — пад упливам лексемы **бацькоўшчына**, з фармальнай тоеснай структурай з фінальнай часткай **-чына**.

Першае ж слова загадоўкавага шэррагу захоўвае выразную ўтварэнную аснову **беларус-** (+асць), у другім — на месцы суфіксовага **-ск-** спалучzonне **-ич-** (вынік чаргавання **ск/ич**), што графічна і вымаўленча аддаляе яго ад асновы ўтварэннага слова.

Як бачым, больш празыстое па форме і семантычна першае з сінанімічных слоў. Яго аблічча падтрымліваеца і аналагічнымі структурамі тэрміналагічнай лексікі ў міжнародных выданнях. Напрыклад: **Беларусіка** (Albaruthenica: Кн. 1 / Рэд. А.М. Мальдзіс і інш. — Мн.: Навука і тэхніка, 1993. — 350 с.), **беларусіст**, **беларустицы**.

Часам можна сустрэць (у газетах) напісанне з выраз-

най утваральнай часткай слова: **беларусчына**. Параўн. найменні тэрытарыяльнага зместу **Брестчына**. Шкада, што нашыя слоўнікі не змяшчаюць неафіцыйных тэрытарыяльных найменніяў, таму ў друку сутракаюцца розныя іх формы, што не спрыяе павышэнню культуры пісьмовай мовы.

Няма, на жаль, у акадэмічных слоўніках і разгляданых слоў **беларускасць**, **беларушичына**, што ніяк нельга растлумачыць.

Прыстарэлы. “Генерал Аляксандар паскардзіўся сакратару партарганізацыі Кулакоўскаму на **прыстарэла** Янку Маўра”. (Полымя. 2011. № 5. С.35). Слова **прыстарэлы** не фіксуецца слоўнікі. Мож

«ПАЧАТАК КАНЦА» І ГІНШАЕ

У многіх єўрапейскіх мовах ужываецца выраз **пачатак канца** (каго, чый) як калька з французскага *commencement de fin*. І абавязчы «першыя адзінкі завяршэння, заняцця, зінкнення, разбурэння чаго-небудзь». Актыўна выкарыстоўваецца і ў беларускай мове; напрыклад: *— Такі быў мой пачатак канца, — уздыхае Лук'янаў. — Пачатак канца! — паўтараю я і думаю, які недарэчна-злавесны сэнс у гэтых двух такіх звычайных утасобку словах* (В. Быкаў); *Знаеце, у паветры ўжо насыцца пачатак канца вайны. Усе народы з вялікай гарачнасцю гатовяцца да ўсясветнага суда чалавечства*. (Л. Рублеўская); *Тую ноч мы правялі разам, і ператварылася Самотніца ў маю Адзінью... Як цяпер разумею, то было пачаткам канца...* (А. Казлоў); *Вялікі грэх забыць мову сваіх прodkaў. Эта пачатак канца сваёй нацы* («Наша слова»).

А ўзнікненне гэтага выразу звычайна прыпісваецца французскому дыпламату Ш.М. Талейрану (1754–1833), які быццам бы сказаў гэтыя словаў Напалеону, калі той у 1815 годзе зноў «зазваяваў» Францыю і на працягу ста дзён паўторна быў яе імператарам. Лічыцца таксама, што, магчыма, вытокам гэтага фразеалагізма была камедыя У Шэкспіра «Сон у летнюю ночь», дзе акцёр, пераблытушы члены сказа, замест «гэта сапраўдны канец нашага пачынання» сказаў: «гэта сапраўдны пачатак нашага канца».

Між іншым, калі паўтранец гэты выраз з абсалютнай большасцю іншых фразеалагізмаў, то ў ім абодва кампаненты сэнсава суадносіцца са значэннямі аднайменных слоў свабоднага ўжывання і, такім чынам, выступаюць як сэнсаўтваральныя.

У 1988 годзе часопіс «Полымя» вярнуў да жыцця пасля больш як 60-гадовага

замоўчвання трагікамедыю «Тутэйшыя» Янкі Купалы, напісаную ім у 1922 годзе. Чытаючы яе, я выпісваў шмат цікавых адрыўкаў з арыгінальным выкарыстанием слоў, фразеалагізмаў, прыказак. Сутыкнуся таксама з такой рэплікай Немца (дзея адбываецца ў 1918 годзе), які, убачыўшы Мікіту Зноска, пераадзетага «папажарніку з каскай на галаве», кажа пра яго: «Рыхтык рускі генерал... Хоча дурня клейц, каб выкруцицца ад палону». Тут **дурня клейц** абавязчы хітруючы, прытварацца, каб увесці каго-небудзь у зману. Думалася, што «дурня клейц» – гэта індывідуальна-аўтарскі або рэдкаўжыўальны варыянт больш вядомага «дурня вальцы». Але пасля гэты выраз сустрэўся ў вершаваным рамане Н. Гілевіча «Родныя дзеци» (з такім самым значннем). Тут «аўтарытэтна-прабіўны» Несцер Шалудзька «слыве вучоным», а насамрэч «ён на навуцы – шкодны клешч: сядзіць, упіўшыся, на шы, пакуль не лопне ў рэшце рэшт. А што ён лопне неўзабаве – дык гэта ясна мне як дзень: не без канца ж цярпець дзяржаве, як клейц дурня ліхадзеў».

Фразеалагізм выкарыстоўваецца і яшчэ з двумя значэннямі. Першае – «дурышца, рабіць бязглаздыя ўчынкі» (прыклад з аповесці Сакрата Яновіча «Сцяна»): *— Ведаеш, на каго ты падобны? — Ведаю. — Перастань ты дурня клейцы ідзі да старышні, чуеш? Прасі яго — мо прабачыць табе, адпусцица!..* Яшчэ адно значэнне – «гультываючы, займацца пустымі справамі» (прыклад з часопіса «Дзеяслоў», № 45, с. 153): *“н вечна ўстаўляў слоўцы тыту “швэндаца” — на ягоным цымнам ідялекце гэта азначала «сваволю», «дурня клейц» быўогу «туляца пазавуголлю».*

Гэты выраз фіксуецца ў «Слоўніку дыялектнай фразеалогіі Гродзеншчыны» (2000) М.А. Даніловіча, «Малым руска-беларускім слоўні-

ку прыказак, прымавак і фразэз» (1991) З. Санько. «сьць ён і ў «Фразеологічным слоўніку украінскамовія» (Кіев, 1999), праўда, даеца як адзін з варыянтаў фразеалагізма *валяты дурна*.

Пададзім яшчэ тры нядайна ўзніклія прастамоўныя выразы, якія дагэтуль у слоўніках не азначаліся.

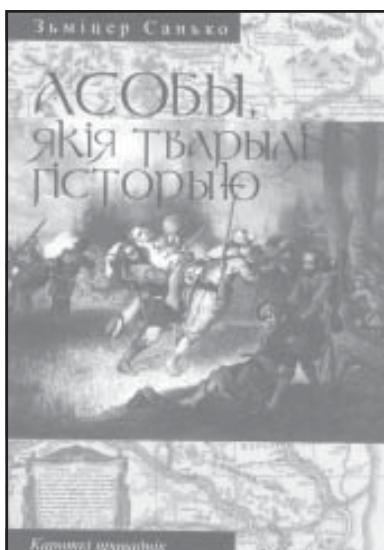
З бадуна – «у стане моцнага ап’янення». «сьць, рассказываючы, сярод рыбакоў-фатнатаў адзін, які раніца з бадуна паставяна падае ў воду. Дык яго прывязваючы за лазовы куст (У. Гніламёдаў). Віцёк на надвор’е не зважаў, яму было кепска па-любому. Учора ён спаткаў зонаўскага караша і таму на працу прыйшоў з бадуна. У галау букала толькі адна думка: падлявіца (С. Верацила). Цыбатыя мужыскі з бронзавымі тварамі і крутымі сківіцамі з дужымі, але страйківімі касцякамі высипалі ў двор дзядзькі Лявона. З бадуна (А. Тарановіч).

Ад балды – «адвольна, без дастатковых падстаў, наўзгадад». – Але працягвай, працягвай... – Усе прыкметы жаноцкасці, якія я называў, узяты не «ад балды», не па маёй прыхамаці, а выпрабаваны прыродай цягам мясячагоддзяў (М. Южык). А дзе ж вы былі, «круталобяя» насы? Ад балды прыдумалі лічбу 5200 [рублёў за доллар] (Г. Чыгір).

Вашывыя блохі – іранічная, абрализівая назва дробных прадпрымальнікаў. *Можа, на самым версе вертыкали нас і перасталі ўспрымаць як «вашывыя блохі» (усё ж карысць дзяржаве не малая ад нашай дзейнасці), але на низавым узроўні нас па-ранейшаму не лічаць за людзей* (М. Рамашын). Проста нам забаранілі арганізоўвача ў прафесіяльныя саюзы. Ну, вядома ж – «вашывыя блохі», так і не варта з імі валэндаца (Г. Чыгір).

Іван ЛЕПЕШАЙ.

Прэзентацыя кнігі Зміцера Санько

«Напачатку я намерваўся называць сваю працу «кніжкай для тых, хто лянуецца чытаць». А потым раздумаваўся: гэта не зусім справядліва. Не заўсёды мы вінаваты ў тым, што мала чытаем. Адных яшчэ ў маленстве бацькі і школа не прывычлі да чытаці, іншыя здавальняюцца тэлевізійнай «адукцыяй», якая стварае ілюзію ўсёвядання, камусьці няма калі, а нехта і рады б зайсці ў книгарні, ды на хлеб не стае.

Але ж кожны цывілізаваны чалавек абавязаны ведаць гісторыю сваёй Айчыны, абавязаны ведаць яе герояў. Вось жа з імкненнем зрабіць гэтыя веды даступнымі для ўсіх і нарадзілася маятанісельніца кніжкі.

Празмерная лаканічнасць, вядома ж, спрашчае карпуну мінуўшчыны, надае ёй пэўную схематычнасць. Але адначасова дае чалавеку магчымасць убачыць гістарычную панараму, адчуць непарыўнасць гістарычнага працэсу і сваю далучанасць да яго. Гэта, бадай, было для мяне самым важным: сформаваць у чытача, асабліва маладога, яснае разуменне, што гісторыя твораць людзі, што ад усіх нас залежыць будучыня зямлі, дзе мы з ласкі Божай нарадзіліся. Каб кожны ўсёвяданы: як мы парупімся, такі будзе і плен.

Тут няма ніводнай ілюстрацыі. Зроблена гэта наўмысна, каб не адлучаць увагі ад тэксту, каб не правакаваць чалавека на беглы прыгляд (маўляў, пагляджу цяпер, а прачытаю пасля)...», - гаворыцца ў прадмове.

Новае выданне
“Дыялектны слоўнік Косаўшчыны”
Алесь Зайкі

воднага слова, — разважае Алесь Фаміч.

І ён не дае, каб губляліся беларускія слова, а наадварот іх збірае, запісвае, вывучае. Гэта Алесь Зайка некалі адстойаў у краязнаўчых колах сапраўдны назоў урочышча, дзе нарадзіўся Тадэвуш Касцюшка — Мараочоўшчына. Быўсе выданні пісалі на польскі манер і называлі гэта ўрочышча Мераочоўшчына. А косаўскі краязнавец даказаў, што слова «марачоўшчына» паходзіць ад слова «марочна» — гэта значыць балоцістая мясцовасць.

Чытаючы «Дыялектны слоўнік Косаўшчыны» Алесь Зайкі можна знайсці сотні вельмі цікавых, арыгінальных, калі так можна сказаць «смачных» беларускіх слоў. Ну, чаго каштавае, напрыклад, слова *сухарэбрык*. Ці такія слова, як *сусло, палявік, клек, дзяцеліна, бэзло, чарняк, падбівака, навільник, крыкля, званярня* і г.д. Усе гэтыя і іншыя слова і іх значэнні можна знайсці ў слоўніку. Дарэчы, размаўляючы на Косаўшчыне гаворкай, характэрнай для Гарадзенска-Баранавіцкай дыялектнай групы, якая вельмі блізкая да беларускай літаратурнай мовы і вызначае яе нацыянальную спецыфіку: дзеканне і цеканне, пераход, у пэўнай пазіцыі ў нескладаве, цвердзяла шыпячыя, *р*, *ц*, агулішненне звонкіх зычных у канцы слова і склада перад глухім зычным, цвердзяла губнія на канцы слова, чаргаванне *ро, ло, ле з ры, лы, лі* і іншыя. Разам з тым у слоўніковых артыкуалах адлюстраваны дыялектныя матэрыйы Косаўшчыны.

- Любіць мову — значыць ведаць яе, аберагаць, не даваць памерці, не згубіць ні

...Калі мы развітвяліся калі Слонімскай друкарні, Алесь Фаміч сказаў, што, як хопіць у яго сіл, то будзе нахнёна і доўга працаваць над наступнымі кнігамі.

- Трэба дбайна збіраць скарбы сваёй зямлі, апрацоўваць іх, выдаваць, і тады ў нас

усё будзе, як у єўрапейскіх людзей, — усміхнуўся Алесь Фаміч, сей у машыну і з каштоўнымі сабранным народным скарбам - «Дыялектным слоўнікам Косаўшчыны» - паехаў у сяроддзе Заполле.

Сяргей ЧЫГРЫН.

Спроба ўкладання бібліяграфіі перакладаў Бібліі на беларускую мову

У апошнія гады ў перыядычным друку і ў Інтэрнэце з'явілася нямалая колькасць матэрыялаў, у якіх ішла гаворка пра розныя пераклады Святога Пісъма альбо пра асобных перакладчыкаў, якія прысвяцілі свае сілы справе перакладаў Бібліі. Гэтыя тэмы ўзнімаліся падчас адмысловых семінараў, канферэнцый, паседжанняў розных канфесійных перакладніцкіх камісій. Часам з'яўляліся і першыя спробы ўпарадкавання бібліяграфіі гэтых перакладаў, якія амаль ніколі не налічвалі больш за 10-15 асноўных імянаў. Падчас больш падрабязнага знаёмства з рознымі крыніцамі з жалем прыйшлося адзначыць, што ў іх хапае недакладнасцяў, а то і нават памылковай інфармацыі. Так, напрыклад, часам з'яўляліся спасылкі на перадрук Евангелля ў перакладзе кс. В. Гадлеўскага ў Лондане ў 1948 г., што хутчэй за ёсць было пераблытана з перавыданнем у tym же годзе і месце Новага Запавету ў перакладзе Лука Дзекуця-Малея, альбо ў "беларускія перакладчыкі" быў запісаны польскі аўтар кс. Я. Шустэр, які, насамрэч, быў толькі аўтарам пераказу Бібліі на польскую мову, а на беларускую мову ягоную кнігу пераклаў кс. Францішак Будзька, вядомы пад кроптонімам "Х". Розныя недакладнасці ў нямалай колькасці трапілі ў вядомы зборнік Юрыя Гарбінскага і Юрыя Туронка пра беларускі хрысціянскі рух XX стагоддзя і ў іншыя выданні, як, напрыклад, у кнігу Ул. Конана "Ксёндз Адам Станкевіч і католіцкае адраджэнне ў Беларусі", дзе з'явілася згадка, што Адам Станкевіч пераклаў з лаціны на беларускую мову кнігу кс. Ільдэфонса Бобіча "Нядзеляшнія Евангеліі і наўку", што выглядае вельмі дзіўным, бо кс. Бобіч, які вядомы таксама пад псеўданімам Пётра Просты, быў адным з тых, хто сам шчыра працаў на ніве беларускага адраджэння. Усе памылкі пералічваюць няма сэнсу, ды і цяжка было ўдакладніць інфармацыю раней, калі яшчэ не было такіх магчымасцяў, як сэнсия.

Дзякуючы сетцы Інтэрнэт і электронным каталогам Грамадской Бібліятэкі Нью-Ёрку (New York Public Library - NYPL) і Нацыянальнай Бібліятэкі Беларусі (НББ), якія не так даўно адкрыліся да карыстання, цудоўным чынам знайшлося самае першае выданне перакладаў Лука Дзекуця-Малея – "Евангелле паводле Луки", якое не ўваходзіла ў папярэднюю спробу бібліяграфіі перакладаў Бібліі і лічылася амаль міфічным. Да апошніга часу яго абыходзілі ўвагай амаль усе даследчыкі акрамя Гая Пікарды, ды і таго інфармацыя з'явілася толькі аднойчы ў цытате з ліставання Брытанскага Біблейскага Таварыства. Аказалася, што сэнсия кожны можа паглядзець яго на

свае ўласныя очы ў Нацыянальнай бібліятэцы ў Менску.

Дзякуючы гэтым жа каталогам, а таксама доступу ў архіў Беларускай бібліятэкі імя Францішка Скарыны ў Лондане (за што вялікі дзякую дырэктору гэтае бібліяграфіі айцу Аляксандру Надсану і ягонаму памочніку а. Сяргею Стасевічу), з'явілася магчымасць удакладніць бібліяграфічныя дадзеныя шматлікіх выданняў перакладаў і пераказы асобных кніг ці цэльных збораў, значных ўрываў са Святога Пісъма і паособных псалмоў. Вельмі малыя ўрываў і асобныя вершыкі, як і неаўтарызаваныя тэксты біблійных чытанняў, што з'яўляліся ў канфесійным перыядычным друку ў 1990-2000-ыя гады (кшталту рубрыкі "Стол Божага слова" ў часопісе "Ave Maria" і "Слова Божа ў нядзелю" ў штотыднёвiku "Голос душы"), тут не ўлічваліся.

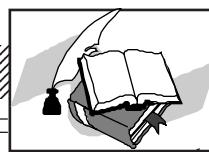
У гэтай працы мы не задаваліся мэтой прасачыць дынаміку альбо апісаць агульную ці канфесійную гісторыю перакладаў, а толькі мелі жаданне зафіксаваць факты выданняў як мага паўнай і дакладней ды дапамагчы будучым даследчыкам і перакладчыкам. А для даследчыкаў ёсць шмат новых кірункаў працы і паўстае шэраг новых пытанняў, як то: ці захаваліся недзе пераклады кс. Адама Лісоўскага? што яшчэ пераклаў Вітаут Тумаш, ад некаторых перакладаў якога захавалася толькі тытульная старонка? наколькі вялікую ролю ў перакладах Лука Дзекуця-Малея адыгрывала ягоная жонка Серафіма (з дому Кішкаў)? Ці Антон Луцкевіч быў толькі стыль-редактарам перакладу Дзекуця-Малея, ці фактычна новым аўтарам? якія былі абставіны стварэння і афіцыйнага вызнання розных канфесійных альбо аўтарскіх перакладаў? хто і чаму ініцыяваў выданне ў Палескай епархіі беларускамоўнага Слуцкіхніка і багаслужбовых Евангелляў ды Апостала ў канцы 20-х – пачатку 30-х гадоў з дабраславеніем мітр. Аляксандра (Іназемцева)? якія яшчэ людзі працаўалі ці дапамагалі ў працы над перакладамі Бібліі ў БАПЦ і ў іншых канфесійных перакладніцкіх аўяднаннях?

Адказы на гэтыя і іншыя пытанні трэба шукаць у беларускіх і замежных архівах ды бібліяграфіях, а таксама і ў нашчадкаў ды паслядоўнікаў саміх перакладчыкаў. Гэтаксама сваіх даследнікаў чакаюць і перыядычныя выданні эміграцыі, дзе можа знайсціся яшчэ шмат цікавага.

Спадзяўмся, што гэтыя тэмы дачакаюць сваіх адказаў, але ў першую чаргу спадзяўмся, што гэта спроба бібліяграфіі дапаможа працы будучых перакладчыкаў Святога Пісъма, а мы адчуваєм радасць і гонар за нашую Бацькаўшчыну, калі пляздім на гэтую даволі вялікую колькасць людзей, што імкнуліся данесці сваім суродзічам Слова Божа на іхній роднай мове.

Святар Але́сь А́рдзяно́к,
адміністратор
праекту "Часасловец"
(chasaslovec.info)

Імя	Год	Назвы кніг і выданняў	Каментар
	1517	Біблія руска (Прага): - Псалтыр ("Песни Царя Давыда еже словуть Псалтыръ"), - Кніга Іова ("Книга светого Иова починается еже словеть Иовъ"), - Прычы Саламона ("Книги еже словуть притчи Саломона царя Израилева сына Давыдова, он же былъ царем въ Ерусалиме"), - Кніга Ісуса Сірахава ("Книга Иисуса Сирхова рекомая Панаретось Еклесиастыкусъ или Церъковникъ").	
Францішак Скарына	1518	Біблія руска (Прага): - Эклезіаст ("Еклесиасть, или Соборникъ премудрого царя Саломона"), - Песня песняў ("Книга премудрага царя Саломона рекомая Песнь песнямъ"), - Кніга Прамудрасць Божая ("Премудрості божай книги"), - Кніга Царстваў ("Книги царьстваў"), - Кніга Ісуса Навіна ("Книги Иисуса Навина еже от евреи называются Егошуа бин нунъ").	Мова заснаваная на царкоўна-славянскай, але з вялікай колькасцю ўласнабеларускіх словаў і элементаў. Кнігі пералічаны ў парадку друкавання.
	1519	Біблія руска (Прага): - Юдзіф ("Книги Иудифь вдовици"), - Кніга Судзяў ("Книга судей еже от евреи называются Шофьтимъ"), - Быццё ("Первая книги Моисеевы рекомые Бытия"), - Выхад ("Книги вторыи Моисеевы, зовемые Исходъ"), - Левіт ("Книга третие Моисеевы, зовемые Леувітъ"), - Лічбы ("Книги четвертые Моисеевы, зовемые Числа"), - Другі закон ("Книги пятны Моисеевы завемы от евреи Гельгадворимъ, по греческии Девтерономосъ, по латыне Секунда Лекс, а по руски Вторы законъ"), - Рут ("Книга о Руфе – еже была баба Йосеева отца царя Давыдова"), - Эсфір ("Книга Есъферъ еже от евреи называются Мъгиля"), - Плач Ераміі ("Книжка рекомая Плач Еремиинъ починаеться"), - Кніга прарока Даніала ("Книги светого пророка божия Даниила починаюсь").	
	1522	Псалтыр ("Псалтыръ или песни с[вя]т[а]го пророка божия Давыда цара Ерусалимска о Христѣ") // Малая падарожная кніжка , 1522 (Вільня)	
Васіль Цяпінскі	1570	Евангелле Матфвея, Марка, пачатак Евангелля Лукі (Цяпіна)	Евангеллі, пераложаны на беларускую народную мову. Тэкст надрукаваны ў два слупкі (царкоўнаславянскі і беларускі).
Mihail Astapchik	2006-2011	Пераклады біблейскіх кніг у XX-XXI стст. (у алфавітычным парадку)	"Мэтай гэтага асабістага перакладу на сучасную беларускую мову і з'яўляеща жаданне данесці змест менавіта царкоўнаславянскай Псалціры." На сایце пазначаныя даты працы над перакладам: 30.09/2006 - 11.07/2011
Біблейская Камісія пры Беларускім Экзархатае Маскоўскага Патрыярхата	1991	Евангелие Господа нашага Іисуса Христа (от Матфея) на чатырех языках эллинском, славянском, российском и белорусском: с паралельными местами. – Минск: Белорусский Экзархат, 1991. – 235, [11] с., [16] л. ил.	Праца камісіі пачалася ў 1989 г. Наклад 50 000 экз.

ІМПРЭЗА Ў ТБК 30 КАСТРЫЧНІКА

30 кастрычніка, у апошнюю суботу месяца, у сядзібе Таварыства беларускай культуры ў Літве адбылася чарговая імпрэза. Ужо цэлы год у ТБК існуе прыгожая традыцыя – кожнае мерапрыемства вядзе адзін з чальцоў Рады арганізацыі. Гэтым разам ганаровы абавязак паў на Валеру Радзюкевіча. Ін і распачаў імпрэзу расповедам пра знёманства з выбітным беларускім гісторыкам, археолагам і краязнайцам Генадзем Каҳаноўскім.

Каҳаноўскі жыв і працаваў у родным для Валеры Радзюкевіча горадзе – Маладечне. Каҳаноўскі скончыў у Маскве педагогічны інстытут, быў дырэктарам Менскага абласнога краязнайчага музея ў Маладечне. Радзюкевіч з ім пазнаёміўся яшчэ будучы на вучэнцам – пасля педагогічнага інстытута Каҳаноўскі выкладаў у школе. Валеру вельмі ўразіла харызматычнасць Каҳаноўскага, педагогічны талент і адданасць сваёй працы. Увагай вучняў-падлёткаў ён валодаў выдатна (што шмат каму бывае вельмі складана) – у класе стаяла такая цікіньня, што магчыма было пачуць, як ляціць муха. Пасля школы Валер захаваў добрыя стасункі з Каҳаноўскім і да яго смерці падтымліваў з ім кантакт.

Таксама ў жыцці беларускай часткі віленскай грамады ў апошні час адбылася важнае падзея: на літоўскім радыё “Культура” пачала выходзіць абноўленая перадача “Тутэйшы час” з новым вядучым Андрусём Старовітавым, таму наступным словам ўзяў аўтар праграмы. Андрусь распавеў, калі выходзіць яго перадача і як можна паслу хаць. Таксама была прэзента ванная адна з праграм, што ўжо гучала ў эфіры. (Перадачу “Тутэйшы час” з Андрусём Старовітавым таксама можна знайсці і праслушаць на сайдце літоўскага радыё і тэлевізіі).

У сёлетнім кастрычніку споўнілася 35 гадоў сядня смерці вельмі неадназначнай асобы ў беларускай гісторыі – Радаслава Астроўскага, які працяглы час быў дырэктарам Віленскай беларускай гімназіі.

Сябра ТБК Артур Яўмен распавеў пра жыццё і дзейнасць Астроўскага, пасля чаго Але́сь Адамко́віч зрабіў прамову пра выбітнага беларускага святара Часлава Сіповіча.

Часлаў Сіповіч быў айцом-марыянам. У свой час братоў марыянскага ордэну польскія ўлады змусілі з'ехаць з Віленшчыны. І так склалася волія лёсу, што Сіповіч апынуўся ў Рыме, дзе скончыў папскі Грыгарыянскі ўніверсітэт. Пасля гэтага Часлаў актыўна працаў на ніве развіцця беларускай культуры як у духоўнай галіне, так і ў свецкай. Быў выбітным дзеячом беларускай эміграцыі і стваральнікам Беларускай бібліятэкі імя Ф. Скарыны ў Лондане.

Мерапрыемства завяршыў старшыня Таварыства Хведар Нюнька, які падзяліўся ўспамінамі часоў стварэння Беларускага Зуртавання Вайскоўцаў, арганізацыі, афіцыйна зарэгістраванай ў кастрычніку 1991 г. Старшыня прыгадаў незабыўны ўражанні са дня ўрачыстага прынясення вайскоўцамі прысягі Рэспубліцы Беларусь, што адбылася ў Менску пад нацыянальным сімвалікам, а таксама заклікаў да салідарнасці са стваральнікам БЗВ Міколам Статкевічам.

Наступная імпрэза ТБК адбудзеца 26 лістапада. Шчыра запрашаем!

**Вітолій Паўлюкевіч,
Вільня.**

Канферэнцыя чытачоў па кнігах Васіля Якавенкі

Імя пісьменніка **Васіля Цімафеевіча Якавенкі** нітуеца ў нашым грамадстве з даволі значнымі дасягненнімі ў літаратуры і плённай грамадской дзейнасцю ў галіне экалогіі і вырашэнні чарнобыльскіх проблем.

У пятніцу 25 лістапада 2011 г. ў памяшканні Гістарычнай майстэрні Мінскага міжнароднага адукацыйнага цэнтра імя Йоганэса Рай (Мінск, вул. Сухая, 25) ладзіцца чытакая канферэнцыя на тэму “*Гісторыя, сучаснасць і беларускі лёс на літаратурным займішчы Васіля Якавенкі*” (раман “Надлом”, 2003; трывогія “Пакутны век”, 2006, 2009, зборнік артыкулаў, эсэ, публіцыстыкі “Крушэнне на ростані”, “Нячывелле”, Прывіды Шанхая над Свіслаччу”). Імпрэза прысвячаецца 75-годдзю пісьменніка.

Ціслую інфармацыю аб ягонай асобе можна знайсці ў сеціве, да прыкладу, у даведніках: Вікіпедыя або КЕК http://kekmir.ru/discussion/discussion_7.html

На канферэнцыю запрашаюцца спецыялісты-філологі, гісторыкі, крытыкі, прадстаўнікі розных дзяржаўных і грамадскіх структур.

Чытакам, якія не будуць мець магчымасці прыняць удзел у разгорнутай імпрэзе, але жадаюць выказацца, прапануем дасылаць свае водгукі на кнігі ды заўвагі аўтару на адрас канферэнцыі: 220030, Мінск, вул. Сухая, 25; або па эл. пошце: ken47@tut.by з пазнакай: “На канферэнцыю”.

Кантактны тэлефон Гістарычнай майстэрні: 017/200 76 26.

“НЕЗАБЫТАЕ” СТАГОДДЗЕ НА ПОЛАЧЧЫНЕ

Асеннім днём на Полячыну па запрашэнні суполкі “Рубон” Наваполацкай гарадской арганізацыі Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны завіталі кандыдат гістарычных навук, навуковы супрацоўнік Беларускага цэнтра электроннай дакументацыі Але́сь Пашкевіч і кандыдат філософічных навук, рэдактар часопіса АРХЭ Валер Булгакав.

Вядомая беларуская гісторыкі выступілі перад студэнтамі і выкладчыкамі гістарычна-філалагічнага факультэта Поляцкага дзяржаўнага ўніверсітета і тымі аматарамі беларускай гісторыі, што не паленаваліся прыўсці ў наваполацкую бібліятэку імя Якуба Коласа ўсёным восеньскім вечарам.

Шмат ўвагі выступоўцы прысвяцілі тэматычнаму

“палацкаму” нумару АРХЭ і яго матэрывалям. Былі праанаансаваны артыкулы Генрыха Лаўмянскага пра стварэнне “палацкай імперіі” у XI-XII стст., Алега Латышонка пра паходжанне назвы “Белая Русь” і яе сувязі з заходне-еўрапейскімі містычнымі творамі Яахіма Флорскага, Алеся Краўцэвіча пра складаныя стасункі паміж Палацкам і Літвой падчас фармавання Вялікага Княства Літоўскага і шмат іншых.

Асаблівая ўвага была нададзена спецыяльному тэматычнаму впуску “АРХЕ”, прысвечанаму

Асадлівікі сустрэчы азнаёміліся і са шматлікімі часопісамі і гістарычнымі кнігамі, якія выйшлі ў выдавецтве за апошні год.

Спадзянемся, нашым гаццям аўдытаў Полаччыны вельмі спадабалася, а нам застаецца чакаць новых цікавых сустрэч з Алемес Пашкевічам і Валерам Булгакавым.

Зміцер Шчэрбік.

Калі за адраджэнне мовы, чытай, спадарства, “Наша слова”!

Шаноўныя сябры, пачалася падпіска на першое паўгоддзе 2012 года. У каталогу інфармацыя пра газету знаходзіцца на ст. 77. Цана, падрасла, але далёка не ў тэмпе інфляцыі. З гэтага нумара і ўвесь 2012 год мы спадзяёмся выходзіць на восьмі палосах. Газета мае добры рэдакцыйны партфель і плануе для друку тэксты самых розных матэрыялаў, з рознымі поглядамі і падыходамі, у тым ліку і адрознымі ад пазыцыі рэдакцыі. Мы будзем працягваць друк мовазнаўчых і гістарычных матэрыялаў у выкладанні тых аўтараў, якіх вы не знойдзецце на старонках іншых выданняў. Мы не стараемся навязваць чытачу сваю думку ці погляды. Мы падаём факты. Чытайце, даведайцеся, думайце. Будзьце з намі, і вы будзеце з усёй Беларуссю.

РП - 1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету часопіс **63865**

індэкс выдання

НАША СЛОВА

(назва выдання)

Колькасць камплектаў

1

На 2012 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Куды

(адрас)

(паштовы індэкс)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТАЧКА

на газету часопіс

63865

індэкс выдання

НАША СЛОВА

(назва выдання)

Кошт

падпіскі

руб.

руб.

Колькасць камплектаў

1

На 2012 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Куды

(адрас)

(паштовы індэкс)

Кнігі з аутографамі пастаянна навідавоць, нават калі ты пра іх не думаеш. А некаторы ў свой час амаль не чытаў, так, гартануў, ухапіўшы два-тры абзакі. Бо ня ёмка было проста пакласці куды-небудзь, спадзеючыся “на потым”, падораная ж, хоць ты гэтага і не дамагаўся. У сувязі з чым успамінаеш і ўласны презэнты камусыці, да каго адчуваў прыязнасць ці захапленне яго майстэрствамі ці дзеянасцю, а потым высыпляліся: спадару-то мой падарунак - пустое, і ўцяміўшы гэта, не раз і не два душа смылела-курчлаася ад сораму. Такое самастоўранае індывідуальнае пякельца. Хоць, калі без эмоцый разбрасцца, - троба і такі досвед. Каб жа без эмоцый!

Увогуле ж таму аутографы і прыцягальныя, бо ў любым з іх, бы ў сучаснай флэшы, запакаваны досвед жывой душы (можна дадаць - несмяротнай душы) яго творцы. Пачынаючы ад нязграбных першых каракуляў твайго малога сына, які здолеў пісьмова павіншаваць бацьку з днём нараджэння, да дасканалах (мне на несуцешную зайдрасць) знакаў маладой настаўніцы. З захапленнем разглядаю вытанчанае мастацтва японскіх і кітайскіх іерогліфаў. Але і святой кірыліцай можна стварыць каліграфічны шэдэўр. Дацінкай, відаць, таксама, але ў мяне на ёй ёсьць хіба толькі два-тры паспешлівія надпісы на візітёках, а гэта, разумела, іншае.

Неяк прачытаў у Аляксандра Геніса (сябра Сяргея Даўлатава і ўвогуле дасціпнага разумніка і эрудыты), што аутографы расказваюць нам бойей, чым нават фотапартрэты іх аўтараў. Сказана пра людзей вялікіх, аднак, мяркую, - гэта датычыць кожнага, праста біяграфія першых даследуеца ўважліва і ўсебакова, а каго цікавіць прасталюдзін.

“На пісьме, - заўважае Геніс, - статыку вобраза замяне дынаміка думкі. Плюс, канешне, тэмперамент”. і жа, разва-жаючы пра таямніцу почырку, *“эткую ж неаспречную, як адбітак пальца”*, лічыць вы-нікам яго ўнікальнасці наву-чанне, культуру: *“набываючы ўмельства пісаць, мы становімся рознымі”*, - у той час калі насамрэч пра непаўторнасць малюнка пальца *“наклапацілася”* для нечага прырода. Так што тут аўтар пярэчыць самому себе, калі згадаць папярэдніе яго сцверджанне пра дынаміку думкі і тэмперамент. На ўласным досведзе ведаю. Я ў першых класах школы (сельскай, у каніцы вайны і трэх гады адразу пасля) мусіў вучыцца пісаць на чым папала - на ка-валках абгортачнай шурпатай паперы, радзей - на газетах, - і чым прыходзілася, затое по-тym многія гады імкнуўся яго ўдасканаліць, і што ж: толькі дзве дзяўчынкі сказали неяк - ён *“па-свойму”* прыгожы. *“Па-свойму”!* Бо сам ім чымсьці падабаўся. Мяне ж мае каракулі не аднойчы прыводзілі да ціхай роспачы, асабліва калі рукапісы перадрукуювалі машыністкі рэдакцый.

Так, згодны, почырк залежыць і ад культурнага

УСПАМІНАЮЧЫ АЎТОГРАФЫ

Ўзроўню асобы. Толькі ж варта мець на ўвазе і ту самую загадковую “дынаміку душы”, і тэмперамент, і можа, самаесамае: акрамя “дынамікі”, яшчэ і таямніцу душы. У часе работы ў рэдакцыях газет, асабліва загадваючы аддзелам пісем, я нарэшце па почырку (быўвало, калі графічнаму) навучыўся распазнаваць, калі душа хворая. І яшчэ мудрацы Старожытнай Грэцыі звярнулі ўвагу, што на почырку упльвае не толькі адукаванасць яго ўладальніка, куды болей - харктар. Потым, ужо ў XIX стагоддзі, увогуле развілася цэлая навука аб вызначенні ўнутранага стану чалавека па яго почырку. Яна так і называеца - псеіхографалогія. У почырку адлюстроўваючыца як псіхічныя, так і фізічныя асаблівасці чалавека, ён мяніяеца ад настрою, узросту, і яшчэ - ад шчырасці ці змушанасці пры напісанні нейкага тэксту.

Лічачы, чалавек па ўласным почырку можа вызначыць свае прыхаваныя магчымасці. І нават - здаровы ён ці захварэў. А таксама: ён сапраўды мастак-пісьменнік ці, на жаль, толькі графаман, гэта значыць той, каго вабіць сам працэс пісьменства. Вось пра апошнія я і меў аднойчы шчырую памятную гутарку з чалавекам, чый почырк нядайна разглядаў на старым рэцэнце, з Нейфахам.

Нейфах... Калісці галоўны ўрач паліклінікі Беларускага літаратурнага фонду. Была такая, пакуль гаспадарчы аддзел Упраўлення справамі Прэзідэнта не забраў сабе яе памяшканне - катэдж у цэнтры Менска. А пасля ліквідавалі і сам Беллітфонд па дробязнай надуманай прычыне. Ажно адразу рашэннем Вярхоўнага Суда дзяржавы.

Нейфах... Спрабую ўспомніць імя гэтага цудоўнага чалавека, і не атрымліваеца. Тэлефануе аднаму, другому са старэйшых пісьменнікаў. Прозвішча памятаюць, як жа! а імя, кажуць, забылася. У блізкіх бы родзічай, кажуць, спытацца. А як іх знайсці, калі нікога ўжо нібыта і ў Беларусі не засталося. Раз'ехаліся - у Ізраіль, у Злучаныя Штаты Амерыкі.

Чалавек гэты ўспамінаеца не таму, уласна, што быў галоўным урачом, а мне даводзілася часцяком рамантаваць хліпкае “естество”. А хутчэй з-за размовы, якую вышэй згадаў. І таму, канешне, яшчэ, што з'явіўся да мяне, грыпознага, хоць у паліклініцы мелася тады трэх урачы. Усяго за які год да таго ў мяне здарыўся “малады” інфаркт міякарда. А тут гэтая грыпозная немач. Ляжу, змагаюся. Жонка, занепакоіўшыся, вырашила выклікаць урача на дом.

Я тады жыў у аднапакаёвай кватэрцы на пятнадцатым паверсе панэльнай “хрушчоўкі”, вядома ж без ліфта. І вось званок над дзвірьмам - і на парозе цяжка аддыхваеца Нейфах. Пажылы чалавек, франтавік, а галоўнае - сам

хворы (мне было вядома, што ў яго рак).

- Ну што, Ялугін, я сам да цябе прыйшоў! - прамовіў ён, усё яшчэ аддыхваючыся, але іранічна-бадзёра.

Ачуняўшы нарэшце, я завітаў да яго ў кабінет, падзякаўваць і падарыць самае для мяне тады каштоўнае - сваю першую кніжку. Зразумела, з адпаведным аўтографам.

Азнаёміўшыся з дарчым надпісам, Нейфах сказаў, ставічы кніжку на паліцу:

- Твой падарунак зойме месца ў гэтай кампанії.

Толькі тады я заўважыў, што “кампанія” на паліцах у Нейфаха было дзве. На пытанне, чаму, гаспадар адказаў з усмешкай:

- Ну, так у мяне атрымліваеца.

Уважліва агледзеўшы даволі вялікі кнігазбор, я ўрэшце, як падаліся, уціміў сутнасць падзелу і сказаў пра свае меркаванні Нейфаху.

- Мне ўсе аутографы дарагі і цікавыя, - адказаў той. - Іншая справа, што кожную “кампанію” праглядаў ў залежнасці ад настрою. Калі бывае асабліва ўжо самотна і адзінока, бярэ і ўважліва перачытаў гэтыя, самыя, як здаецца, нязмушаныя і бескарыслівія. Перачытаў і нібы размаўляю зноў з іх творцамі.

Такі настала пара, калі і мене асабліва спатрэбліўші ўроці добра гудраца, чыё імя вось жа паспела патануць недзе ў глыбіні старых мазгоў. Але голас усё чуеца, бадзёра:

“Ну што, Ялугін, я сам да цябе прыйшоў!” Тады нярэдка я і пачынаю перачытаў, разва-жаючы, аутографы, якімі раней праства, ганарыўся.

Вось - атрыманыя, калі я працаўваў у часопісе *“Нёман”* рэдактарам аддзела крытыкі, затым намеснікам галоўнага рэдактара. Неяк звярнуў увагу, што ў даволі значнай часткі з іх ужываліца слова “шчыра”. Чаму, калі, здавалася б, па сэнсу выканання можна уціміць якое яно? Складана вызначыць з “ходу”. Урэшце ж азначэнне “шчыра” і падобныя пішуціца часам механічна, як сэнсавыя, так бы мовіць, “штампойкі”.

Аднойчы, падчас сустэрэчы з чытачамі, калі я з прыемным хвяляваннем надпісваў свае кніжкі, арганізатар - нястомная і таленавітая прафесійніца беларускай мастацкай літаратуры Людміла Васільеўна Несцяровіч, заўважыўшы ў маіх аўтографах пэўныя штампі і паўторы, сказала:

- Шаноўны аўтар, бойей адметасці! А таксама лепай не згадваць напрамую пра сваю шчырасць.

Зрабіць за адзін сеанс, ды яшчэ ўхвалявана зіркою на ўрачыста-вясёлу чаргу з твайчы кніжкай у руках, з тузін ці болей бывае арыгінальных надпісай - такое не кожнаму ўдасца. Пісьменнікі ж маруды, як правіла, так зладжаны, што схільныя шчыраваць над фразай падоўгу, асабліва празаікі, стараючыся, каб яна напаўня-

лася-інтрыгавала вобразнай нечаканасцю.

Паэтам экспромты ўдаюцца часцей. У Беларусі, на мой погляд, непераўзыйдзеным у гэтым майстэрстве застаецца Рыгор Барадулін.

Бяру барадулінскую кніжочку, з першых, і адразу ўспамінаеца пачатак 60-х мінулага (дзённа ажно!) стагоддзя, час тады падзейнай палітычнай “адлігі” і як вынік яе - выбух маладых творчых памяшканняў. Канешне, тады ніхто з нас, нават апантаныя дысідэнты ў душы, не мог і ўяўіць, што ўжо так па гістарычным летазідлінні хутка “великій, могучы Советскі Союз”, як співалася ў дзяржаўным гімні з раніцы да познай ночы, лясне, распаўшыся на “нацыянальныя кватэрзы”. Адно адчуваўся хутчэй на ўзоруні “агульнага падсвядомага”, інстынкту нацыянальнага выжывання - “сваё беларусам калі-небудзь спатрэбіца, і трэба хоць чым, а спрыяць адметнасці роднага краю - праз культуру, праз мову, развіццё самасвядомасці”.

Нібы зноў уваходжу ў пракуранныя, абы як абсталівалі кабінеты рэдакцыі газеты *“Знамя юности”* ў старым Доме друку. Нічога, што гэта орган ажно ЦК камсамолу Беларусі. А вось ж неяк менавіта тут усталёваеца своеасаблівы нефармальны клуб амбіцных і хоць, можа, крыху, але заражаных дысідэнтвамі таленавітых пастаў, празікаў, крэтыкі, абы спрацоўвае. Піша пра лоўлю рыбы ў азёрах Карэліі. Пра каҳанні. У кенійскім фальклоры, пра што мне расказваў неяк мой сябры Кейтэ, ёсьць такая пачешка: *“Ты кажаши, Камамба, што быў там і там, што цвёб каҳалі, ты каҳаў. А дзе ж твае дзеци, Камамба?”*

Здаеца, ці не апошнєе гучнае, чым Ігар напомніў

Эрнэст Ялугін

Ігар Шклярэўскі. Да-памагаючы сабе жэстамі і выразнай мімікай падобна Яўтушэнку, і пашморгаючы но-сам, узнёсла-пераможна агучвае вершы, рускамоўныя, са сваёй першай кніжачкі - *“Я иду!”* Куды - не надта зразумела. Галоўнае - да сонца! *“Старуха сонце воровала солнцепоба, у мене!”*

Суперударным жа было гэта:

*“Вот я
Стою, счастливый
и влюблённый,
Колоколами юбок
оглушённый!
Эй, девочки, айда в леса!”*

“Знамя юности” публікуе даволі з’едлівую пародыю Валянціна Тараса (успамінаю па памяці): *“Трах! Дзынь! Я! Ногой открывала окна...”* і г.д.

Як Ігар хадзеў прафесія ў Москву! І прабіўся. Толькі пад старасць стала ўвачавідкі - у творчую пустэчу. Хаця тэхніка пастаўчынага пісьменства - выдатная. Талент, майстар! А нешта, адчуваеца, у падтэксце не спрацоўвае. Піша пра лоўлю рыбы ў азёрах Карэліі. Пра каҳанні. У кенійскім фальклоры, пра што мне расказваў неяк мой сябры Кейтэ, ёсьць такая пачешка: *“Ты кажаши, Камамба, што быў там і там, што цвёб каҳалі, ты каҳаў. А дзе ж твае дзеци, Камамба?”*

Здаеца, ці не апошнєе гучнае, чым Ігар напомніў

маскоўскай аўдыторыі пра сябе, былі паэтычныя прэтэнзіі пакрыўданага чамусыці расеяца да ЗША: *“Америка! Ты на бабах своих не пахала”*. Можа тады, што Амерыка не звярнула на яго ўвагі? А каго яна з маскоўскіх творцаў сучасніці асабліва заўважыла? Хіба што Бродскага. Дык і тут хутчэй па палітычных матывах пры ўдзеле магутнага яўрэйскага лобі. Амерыканцы хоць і нацыя, сплаўленая з эмігрантаў з усяго свету, а цікавіца ў асноўным найблей сваімі творцамі.

Уладзімір Караптевіч, слухаючы Шклярэўскага, гмыкае, іранічна дудырачы губы, як ён умеў:

- О, гэны такі будзе ў Белакаменай. Магілёўская, вы сапраўды ўпэўненая, што пішаце па-руську?

І зіркае на Івана Бурсава. Многія ведаюць: таксама вострыцы лыжы ў Москву.

Масква... Магнітам прыцягвала яна многіх бел

У рэдакцыны пакой віхуна завітвае Рыгор Барадулін. Жартавуць абдымкагляды з Карапкевічам, бліскавіцы “падколаў”, вясёлы абмен літаратурнымі “хомамі”. Усе з цікаласцю разглядаюць яго новую кніжачку вершаў. І адна дастаецца мне. З імклівымі радкамі на тытульным лісце:

“Ад Камчаткі да Брэста
Падрастасе, як честа,
слынны слых
пра Эрнэсту.

Твой Рыгор”.

А гэта пазнейшае. Ужо “адліга” скончылася, сіверам дыхае “замаразак”, велізарная імперыя “ад Камчаткі да Брэста” ўцягваеца ў застой. Усё прыдзірлівей цэнзура (“Галоўліт”), усё палахлівей рэдактары, і міжволі цішэюць, набіраюцца абачлівасці творцы. Хто не жадае скарыца, асвойвае прыёмы падтксту, алюзій, фантастычнага іншаказання - як у каго атрымліваецца. Калегі падбадзёрваюць адзін аднаго не падаць духам, трывамца. Трывацца, прауды.

Так маё пакаленне “дзяцей вайны” сталее. Я ўжо адважваюся адрошчаць бародку, “меншавіцкую”, вызнанае Тарас. Барадулін зрабіў гэта яшчэ раней. Магчыма, тут уздзяненне Кубы, ад захаплення яе адважнымі маладымі падстанцамі-“барадачамі”, барбудасамі. А можа ўпадбленне Хеменгуэю, хоць такім чынам. Барадулін ужо ўсесаюзна вядомы, афіцына “заслужаны”. А па духу - той жа наўрыйслівы “шасцідзесятнік”. Вось і ў аўтографе ягоным, іскрамётным, светламетафарычным, лёгка згадваеца змагарскі падтэкст-падтрымка сабрата ў часе “застойнай” слоты:

“Барбудас малады
Эрнэст,
Нязломным будзь,
Як горды Брэст.
Ніхай табе
і сэнс, і змест
падпарядкоўца,
Эрнэст!

Твой Рыгор”.

З блізкім сябрам Барадуліна Ўладзімірам Карапкевічам даводзілася сустракацца пастаянна, гутарыць, “браць чарку” падчас сяброўскіх вясёлых застолляў. Шло ўжо цвёрда дамовіліся, пасля таго, як я ўрэшце перакладчыца з Масквы, а каб усё ж спрыяў публікацыі ў “Нёмане”, бо ў Маскве не прафіц, реч лічыцца нацыяналістычнай.

Аўтограф жа маю адзін і лапідарны: “Эрнэсту Ялугіну - Уладзімір Карапкевіч”, без эмацыйнай адметнасці, словам. Іранічны Уладзімір Жыжэнка, які і рыхтаваў тэкст рамана для “Нёмана”, заўважыў на гэта: “Дастаткова: роўны роўнаму”. У мене меркаванне іншае. А наконт “роўнасці”, то Канстанцін Сіманаў неяк заўважыў у часе размовы на гэтую тэму, што кожны пісьменнік урэшце

УСПАМІНАЮЧЫ АЎТОГРАФЫ

- тавар штучны.

А гэта згадка пра няпросты час канчатковага пераходу на беларускую мову. Аднойчы з'явілася такая патрэба душы, і не ў аднаго мяне, аказаваецца. Я тады напісаў ці не свой перадапошні твор на рускай мове - раман пра “нашых” у паслявіенным Алжыры - “Острова”. І трэба ж было супасці, што тады ж і Віктар Казлько развітваеца з рускамоўнасцю - книгай “Здравствуй и прощай”. А мне аўтограф урэшце: “Ты, каторый на “Островах”, - здравствуй!”

Іншым разам па аўтографах можна прасачыць пачуццёвую эвалюцыю аўтара, якіясці ўзаемадачынення ў прасторы часу. Гартаю томік Сямёна Букчына, удумлівага літаратуразнаўцы, эсэіста, бліскучага публіцыста. Піша на рускай мове, але выдатна вадодае беларускай і польскай. У яго выйшла кніга нарысаў “Как жить, Лев Николаевич?” - даследаванні пра беларускіх карэспандэнтаў Талстога. Мне з аўтографам: “Эрнэсту Ялугіну искренне, дружески. 15.X.1979”. “Искренне” сапраўды, думаю, шчырае, у добрых мы тады былі адносінах, бачыліся часта, пра літаратуру спрачаліся, пра “нацыянальнае пытанне”, прыхаваным ягонай жонкай мэдзынскім спрыту - сама чавекаў (разбаўленым!), калі з заслужаным гонарам знаёмі мяне са сваім выдатна падабраным кнігазборам, нялёгкая справа ў тых часах. А як было не пазайдросціць, гартаючы ладны томік прыжыццёвага выдання твораў Уласа Дарашэвіча, якім мы абвода захапляліся. (Мінаюць гады. “Перабудова”, “галоснасць”, эпахальны развод народай пра “нацыянальных кватэр”, масавая эміграцыя яўрэй). Пачу, што і Букчын ужо ў Ізраілі. Але не, вярнуўся, стаў выдаваць вельмі прыстойную газету, а ў яго выдатных публіцыстычных творах сустракаю выраз - “мы, беларусы”. Як прафесар, наведваеца ў Польшу чытальні лекцыі ў тамтых універсітатах, друкуючы ў “Народнай Волі”. У Менску ж у 2002 годзе выдае цікавую, як заўсёды ў яго, “ксёнжку” на рускай мове - “Польскі дневнік”. Присутрэчы мне аўтограф: “Старому прыяцелю Эрнэсту з найлепшымі ўспамінамі”. Яшчэ праз тры гады на тоўсценкім томіку з называй “Тайная свобода”, які мне так спадабаўся, што я нават адзін купіў, каб падарыць раённай бібліятэцы ў Крычаве - ніхай і землякі прачытаюць! - надпіс, ужо “циплейшы” за папярэдні: “Эрыку Ялугіну з вялікім задавальненнем ад наша новае сустрэчы”. Гады растання, выходзіць, не заўсёды расхаджваюць прыяцельскі ўзаемадносіны.

А бывае наадварот, і ў куды болей карацейшы тэрмін. Mary, канешне, памыляцца, і не пытвацца ж у аўтара, чаму напі-

саў так, калі раней куды “циплей”. Мае ж пачуцці застаюцца нязменнымі. Проста спрабую разабрапца, параўноўваючы. Вось першы: “Эрнэст, дружа, гэтая кніга - вынік нашага сумеснага, у часе прагулак, раздуму аб лёсце народа, як ніколі сёння занядбанага, абяскрыленага, кінутага на выміранне.”

Калі мы, нягледзячы на гады і хваробы, “палім” свае сэрцы, седзячы за аркушам паперы, і нешта, можа, у нас атрымліваецца, будзем лічыць, што недарэмна капцілі неба. Новых табе, сябра, творчых старонак. I преч, преч як надалей усё другаснае...”

Можа, трэба было проста падзікаўці за падарунак і пахвалиць, бо ёсьць жа за што. Я ж, відаць, напоўніцу не ўлічыўшы асаблівасцей характару творцы, зрабіў і не-калькі заўбаг - не дзеля нікага ганьбавання, а каб паспрыяць, можа, удасканаліванню тэкста. Пачу жа з адчужжанасцю прамоўленае: а вось народны (было названа прозвішча) патэлефанаваў і сказаў, што плакаў над старонкамі, расчуліўшыся.

Чорт пабяры! Ды мне ж таксама было бы куды прасцей паведаміць, што чытгуй са слязю на вачах. Карапец, наступніча часта, пра літаратуру спрачаліся, пра “нацыянальнае пытанне”, прыхаваным ягонай жонкай мэдзынскім спрыту - сама чавекаў (разбаўленым!), калі з заслужаным гонарам знаёмі мяне са сваім выдатна падабраным кнігазборам, нялёгкая справа ў тых часах. А як было не пазайдросціць, гартаючы ладны томік прыжыццёвага выдання твораў Уласа Дарашэвіча, якім мы абвода захапляліся. (Мінаюць гады. “Перабудова”, “галоснасць”, эпахальны развод народай пра “нацыянальных кватэр”, масавая эміграцыя яўрэй). Пачу, што і Букчын ужо ў Ізраілі. Але не, вярнуўся, стаў

добра, усё адно я рады, што і мая дробка аказалася патрэбнай у добрай рэчы сябра. Хоць іншым разам за такое, што і сам ужо не памятаю яго, рагтам атрымліваў не толькі аўтограф, але і радкі ўдзячніцай ў тэксце самой кнігі. Такое, як правіла, ўласціва навукоўцам. Зусім свежы прыклад - падараваная даследчыкам-этнографам Сымонам Барысам яго новая кнішка “Як у нас клічуць. Беларускі імёны”. У аўтарскім рэзюмэ, пасля падзялкі рэцэнзентам-навукоўцам, ёсьць і такі прыемны для мяне ліст ад Я.Л. Няміроўскага, затым яшчэ, з хвалючым падарункам - выдатна падабраным камплектам паштовак “Первопечатник Иван Федоров” з каментарамі да кожнай і прадмовай Я.Л. Няміроўскага. І з яго ж навагоднім віншаваннем. Лістованне, вельмі прыязнае да мяне, працягвалася, але ў гэтых запісах, каб не кадта “расцякацца вавёркай па дрэве”, падзяляюся надпісамі на падараваных кнігах ў межах адной тэмы.

Шматкрап’е пакінута мною там, дзе аўтар згадвае яшчэ аднаго з тых, хто на самым пачатку спрыяў яго вышукам - журналісту і даследчыку-краязнаўцу Здзіславу Сіцьку. Дык у сваю чаргу той, выдаўши наредзіце наўцікавайшае і багатое матэрыялам даследванне “Утроп Літвы” (ужо ж чалавек беларускага слоўца, якое трэба шукаць у Слоўніку Некрашэвіча і Байкова, бо ў сучасным Тлумачальным ужо няма, мог бы прасцей сказаць: “На слідах Літвы”), дык выбар за аўтарам, дзе ўрэшце грунтуючы на значным амаль яшчэ

некранутым беларускім даследчыкамі фактычным матэрыяле даказаў: ліцвіны - не племя, а вайсковыя пасяленцы, на-кшталт казакаў, якія знайшли прытулак ва ўсходнеславянскіх княствах, пераважна Поляцкім, калі іх за падыстанне началі бязлітасна знішчаць германцы. А ў мяне прыемна “зদабыча” - аўтарскі падарунак: “Шаноўнаму спадару Эрнэсту Ялугіну - узячыны за падтымку маёй канцэнцыі, што да паходжання ваяроў-літвы...”

Аўтографаў ад навукоўцаў, якія грэчиць душу, не-калькі. Тут спярша назаву атрыманыя ад маскоўскага прафесара, доктара гістарычных навук Я.Л. Няміроўскага. Бозэтым - маё змаганне аматара айчыннай гісторыі па рэайліціці, ці можна нават сказаць, вяртання амаль з нябыту імя аднаго з нашых першадзяркаў Пяtra Міціслаўца. Я здолеў-такі ўрэшце даказаць, што ён быў не прыслужнікам Івана Фёдарава, не мізэрным нейкім “гастарбайтарам”, калічучы па-сучаснаму, а годным майстрам, вельмі верагодна тым, без каго першая друкаваная кніга на Маскве, калі б і з'явілася, то значна пазней і не такой выдатнай якасці.

Давялося некалькі гадоў пазмагацца з апантынімі расійскімі даследчыкамі, пашкодзіць аўтарскімі аўтографамі супрацоўнік Інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР М.Б. Батвінік. Калі гэта былі не кнігі, а асобныя адбіткі артыкулаў з навуковых часопісаў, надпісы ён рабіў на пачатку фразы крыху “акадэмічна”, за выключэннем першага слова - “дара-гому”: “Эрнэсту Васільевічу Ялугіну”, а ў канцы - уз-мешчына-таварысце: “для службовага карыстання”. Марат Батвінік”. А ці не першы аўтограф на сваёй кнігі “Лаврентій Зізаний” таксама пачынаўся гэта ж: “Дорогому Эрнэсту Васільевічу Ялугіну...”, а заканчваўся па-свойску: “... от всего сердца, з добрыми мыслями”.

Прыкладна тады ж - пашанцевала бізка пазнаёміца з надзвінім даследчыкам айчыннай даўніны Міколам Ермаловічам. Дарэчы, ён адным з першых напісаў для часопіса “Полымя” ўхвалынную рэцензію на маю апоеўшы “Міціслаўца посах”. Я знойшоў яго у Беларускай зале Нацыянальнай бібліятэцы, каб падзікаўці. З таго пачалося наша творчая супрацоўніцтва. Друкавацца яму было складана, цэнзары пільнавалі кожныяго радок, які адважваліся прапускаць у друк рэдактары. Потым, калі наредзіце час “пераудовы” Мікола Ермаловіч здолеў выдаць сваю галоўную кнігу - “Старажытнае Беларусь. Поляцкі і Новагародскі перыяд”, я атрымаў яе з аўтографам: “Дара-гому Эрнэсту Васільевічу Ялугіну з най-глубейшай павагай. М. Ермаловіч. Маладзечна”.

Ганаруся, што ён папрасіў у мяне рэкамендаци ю, калі вырашыў уступіць у Саюз беларускіх пісьменнікаў. Цікава, што і яшчэ два даследчыкі беларускай даўніны, якія жылі ў Маладзечне, захацелі падарыць мяне свае творы. Гэта Генадзь Каханоўскі - кніжку “Адчыніся, таямніца часу”: “Дара-гому Эрнэсту Ялугіну з уз-мешчынсцю і сардэчнымі пачуццямі - аўтар”. Быў травень 1982 года. А вось, за што Адам Восіпавіч дзякаваў - ужо забылася.

Першая яго кніга,

якую я атрымліваю з аўтографам, - “Беларусь у лістэрку мемуарнай літаратуры XVIII стагоддзя”: “Паважаному Эрнэсту Ялугіну з узячыннасцю і сардэчнымі пачуццямі - аўтар”. Быў травень 1982 года. А вось, за што Адам Восіпавіч дзякаваў - ужо забылася.

Я атрымаў ад Мікалая Ніхілавіча яшчэ з дзесятак аўтарскіх падарункаў на выдатнага Адольфа Клімовіча - аднаго з ідэолагаў і стваральнікаў Беларускай хрысціянска-дэмакратычнай партыі, арганізатара масавага беларускага незалежніцкага руху ў 20-30-х гадах XX стагоддзя, і яшчэ, дзе сп. Казлоўскі ўжо ўказаны ў якасці ўкладальніка і аўтара навуковых каментараў - “Выбраныя творы” Віктара Вальтара - змагара за годную дэмакратычную Беларусь і арганізатора пісьменніка, што стала для мяне прыемным адкрыццем: “Дара-гому Эрнэсту Ялугіну - ад шырэдага сэрца, з любоўю - Міхась Казлоўскі. Маладзечна”.

У шчырасць яго верыцца. Тым болей, што мы ж зусім незалежныя адзін ад аднаго, да таго ж я - “зыходзячая натура”, так бы мовіць. Тут заўважу, што час незалежнай Беларусі (спадзяюся, ужо навечна) стаў увогуле для многіх з нас багатым на адкрыцці айчынных “таямніц жыцця”. Іншым разам прости такі чудоўна-неверагодны. Прыйкладам, ці мог я і ўявіць “пры саветах”, што аднойчы да мяне завітае чалавек, голас якога толькі здрэдку чуў праз скавытанне глушылак па радыё “Свабода”! Чуў, бы з іншага свету, а то і Сусвету. Так яно і было ж, прыкметна. А вось жа здарылася, што мы ў Менску змястоўна гутарым з ім, і легенд

У Менску адкрылася выставка Аляксея Марачкіна

10 лістапада 2011 г. у стацічным Палацы мастацтваў пры поўным аншлагу адкрылася выставка Аляксея Марачкіна. На другім паверсе Палаца мастацтваў выстаўлена ў экспазіцыі амаль сто твораў. І не менш (калі не больш) было прысутных на адкрыцці.

Многія выступоўцы называлі Марачкіна мастаком-эпохай, мастаком-адлюстраўальнікам нашага жыцця. І гэта так, калі ўлічыць, што ў экспазіцыі прадстаўлены творы, пачынаючы з 1967 года, калі Марачкін яшчэ быў студэнтам мастакага інстытута.

У свой юбілейны год знаны творца прадстаўшы глядачам усяго толькі частачку зробленага раней і апошнім часам — самыя знакавыя свае работы: жывапісныя палотны, маляваныя дываны ў драздовічскіх традыцыях народнага мастактва, унушальную інсталяцыю з адмысловыя распісаных прасніц наших вясковых бабуль. І ўсё, што ні робіць мастак, — Беларусь, Беларусь, Беларусь! Яе душа, яе шлях, яе маленне, злітыя з усёй істотай творцы, яго філософскім асэнсаваннем мінулага і сучаснага Бацькаўшчыны, пранікненым позіркам у будучыню.

Экспазіцыю складаюць творы розных жанраў. Гэта жывапіс, графіка, у якой ён наўмалываў партрэты нашых знакамітых гістарычных асобаў, гэта і вельмі цікавы народны жанр — прасніцы. На іх змешчаныя выявы святых, фальклорныя персанажы і праста сюжэты з паданняў беларус-

кага фальклору.

Вобразныя сімвалы Аляксея Марачкіна маюць глыбокі сэнс і прымушаюць гледача думаць, суперажываць, даваць палёт уласнай фантазіі. Яго мастацтва бярэ выток з соку́ роднай зямлі, але яно не прыземленае — акрыленае высокім пачуццём і сілай шматграннага таленту.

Напіярэдадні выставы аўтар не быў упэўнены, ці ўвойдуць у канчатковую экспазіцыю яго самыя надзённыя творы. Але ўсе гэтыя работы ўвайшлі ў экспазіцыю, ацалелі, прынамсі пакуло што. Цікавая работа пад назвай «Сцяна» — гэта турэмны мур, на якім напісаныя розныя палітычныя лозунгі з патрабаваннем вызваліць палітвязняў. Гэтая карціна, дарэчы, была знятая з папярэдняй выставы Аляксея Марачкіна. Таксама змешчана ў экспазіцыі работа, прысвечаная легендарнаму Мірону, які вывешвае бел-чырвонабелыя сцягі. Шмат партрэтаў дзеячоў сучаснай беларускай эліты, якія нашай уладай устрымаюцца рэзка адмоўна. У прыватнасці, змешчаны партрэт Зянона Пазнянкі.

Партрэтная галерэя славутых сыноў і дачок Бацькаўшчыны, пазначаная тонкім псіхалагізмам і раскрыццем унутранай велічы герояў. Такім паўстаюць гістарычныя дзеячы Вялікага Княства Літоўскага Вітаўт Вялікі і Леў Сапега, асветніца нашай зямлі Святая Еўфрасінія Полацкая, мужная ваярка за волю Айчыны Эмілія Плятэр, правадыр вызвольнага паўстання 1863

годна несмяротны Кастусь Каліноўскі, нашы сучаснікі — мастак-патрыёт, адзін з першапраходцаў на ніве нацыянальнага Адраджэння Яўген Кулік, найвыдатны паэт Анатоль Сыс са смяротна параненым сэрцам... Ягоны боль, як і ўсё, што дзеяцца ў гэтым свеце, у дарагім бацькоўскім краі, усёй сваёй чулай, трапяткай душой устрымае творца, пра якога на адкрыцці выставы захоплена

гаварылі ягоныя таварыши і паплечнікі.

Есьць тут і работы, звязаныя з бесперапынным імкненнем нашай улады да саюзу з Расеяй. Гэта таксама востра публістычныя творы.

Выставка будзе цягнуцца да 20 лістапада, і мастак вельмі спадзяеца, што ўсе гэтыя работы ацалеюць у экспазіцыі да самага закрыцця.

Паводле СМИ.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:
231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адправлений:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі, Ірына Марачкіна, Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубятка, Алеся Петрашкевіч, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслав Суднік,

Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/>

<http://pawet.net/>

Стрэча з Уладзімірам Мехавым*

незадоўга перад з'ездам Саюза пісьменнікаў Беларусі

Неяк раз, а было гэта незадоўга перад чарговым з'ездам Саюза пісьменнікаў Беларусі, пачуў па радыё, што сёня, у нядзельку, ладзіцца ў Купалавым музеі некалькі імпрэзаў на розных музейных пляцоўках. Не паверыў свіам. У музеі ж у нядзельку выходны дзень. І ўсё ж вырашыў з'ездзіць. Балазе, мне трэба было з'ездзіць у «Каравай», а гэта ўжо недалёка да Купалавага музея. То і да музея падскочу. І от я пасля «Каравая» кіруюся да Купалавай сядзібы. Іду ля музея РСДРП. А понізу яго туды-сюды тупае знаёмая постапь. «Ці не Уладзімір Мехаў?» - разважаю.

- А вы хто? — адгукaeцца той. — Знаёмае ablічча, але нікі не згадаю, хто вы. Мне ўжо хутка восемдзесят, і з памяці сціраю лікі знаёмых.

Я называю сябе. Мехаў патэтычна ўсклікае:

- Хто ж на Беларусі Валодзю Содала не ведае!

- Вы ў якой суполцы?

- У той, што Купала і Колас!

І мы пачынаем аблічкоўваць сітуацыю, якая склалася ў пісьменніцкай суполцы.

- Гэтага ж ніколі не было. Трэба ж нешта зрабіць, каб з'яднаць нас, згуртаваць... Мяне таксама не раз схілялі, каб я ў Чаргінцову суполку пераходзіць. Спасылаліся на Ветрамейчыка, што той, хоць і старэйшы за мяне, а перайшоў...

- Яно то можна было перайсці, - нібыта пагаджаюся я, - але ці не будзе гэта подласцю перад усім беларускім адрдженнем і ўсёй беларускай літаратурай?! Перад Янкам Купалам і Якубам Коласам...

От тад мы пагаманілі з Мехавым, аблеркавалі нашу надзённасць.

- А я працягваю гнаць свой загон у кінадокументалістыцы.... - Мехаў называў праўшчыца рэжысёра, які ўвесь час заахвочвае яго да працы ў дакументальнym кіно. - LiMa — кажа ён, - я не выпісваю, але рэгулярна чытаю. Калі — нікалі сустракаю там і вашы публікаткі.

На гэтым мы і рассталіся з Мехавым.

*Mehaў (сапр. Няхамкін) Уладзімір Львовіч (н. 25.3.1928, г. Рагачоў), беларускі пісьменнік. Скончыў БДУ (1950). Працаўваў у газ. «Літаратура і мастацтва», «Чырвонае змена», у 1960-61 і з 1975 на радыё. Друкуючы з 1951. Аўтар кніг (апавесці, апавяданні, нарысы) «Сцяг над рэўкомам» (1958), «Апошняя яўка» (1959), «Помнік герою» (1961), «Станцыя паблізу Тамбова» (1964), «Добры вечар, камбат!» (1970), «Слухаецца справа аб замаху» (1972), «Стараадуўнія гравюра» (1974), п'ес для юнацтва «Чырвоны губернатар» (паст. 1967) і «Палёт» (паст. 1969), сцэнарыяў дакумент. фільмаў...

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падрісана да друку 14.11.2011 г. у 10.00. Замова № 2257. Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпісі: 1 мес.- 3100 руб., 3 мес.- 9300 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.